

УДК 340.0; 340.1

СИСТЕМА ФОРМ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО ПРИМУСУ

Лідія КАЛЕНІЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У статті автор удосконалює погляди щодо одиниці класифікації державно-правового примусу, виокремлює та аналізує основні види державно-правового примусу.

Автором запропоновано класифікувати державно-правовий примус за такими критеріями: 1) за формою здійснення; 2) залежно від ступеня участі держави й особи в правовідносинах (за сферою врегулювання суспільних відносин); 3) за юридичним критерієм; 4) залежно від заходів безпосереднього здійснення державно-правового примусу; 5) залежно від способу впливу на правосвідомість і вид юридично значущої поведінки особи і суспільства; 6) залежно від предмета правового регулювання.

Ключові слова: державно-правовий примус, державний примус, правовий примус, примус.

SYSTEM OF FORMS OF THE STATE-LAW COERCION

Lidiia KALIENICHENKO,

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and History of State and Law of the Faculty № 1
of Kharkov National University of Internal Affairs

SUMMARY

In the article the author improves the views on the unit of classification of state-legal coercion, allocates and analyzes the main types of state-legal coercion.

The author proposes to classify state-legal coercion according to the following criteria: 1) in the form of implementation; 2) depending on the degree of participation of the state and the person in legal relations (in the sphere of regulation of social relations); 3) by legal criterion; 4) depending on the measures of direct implementation of state-legal coercion; 5) depending on the way of influencing the legal consciousness and the kind of legally significant behavior of the individual and society; 6) depending on the subject of legal regulation.

Key words: state-legal coercion, state coercion, legal coercion, coercion.

REZUMAT

În articol, autorul își îmbunătățește viziunile asupra unității de clasificare a constrângerii juridice de stat, identifică și analizează principalele tipuri de coerciție de stat-juridică.

Autorul propune clasificarea constrângerii juridice de stat conform următoarelor criterii: 1) prin forma de implementare; 2) în funcție de gradul de participare a statului și a individului la relațiile juridice (în domeniul reglementării relațiilor publice); 3) pe criterii juridice; 4) în funcție de măsurile de aplicare directă a coerciției de stat; 5) în funcție de modul de influență asupra simțului justiției și a tipului de comportament juridic semnificativ al individului și al societății; 6) în funcție de obiectul reglementării legale.

Cuvinte cheie: constrângere de stat, coerciție de stat, coerciție juridică, coerciție.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку людства в розвиненому демократичному правовому суспільстві держава як найвища форма організації суспільства є способом забезпечення загального блага, своєрідним агентом надання суспільству позитивних послуг (соціальної допомоги, безпеки, виховання, освіти тощо). Одним з основних завдань сучасних держав є забезпечення злагоди та правопорядку в суспільстві.

Актуальність теми дослідження. Формальне вираження на нормативно-правовому рівні основних загальнообов'язкових правил поведінки певною мірою забезпечує упорядкування суспільних відносин у державі. Проте не всі суб'єкти права абсолютно, систематично, добровільно виконують встановлені нормативно-правові вимоги. У зв'язку із чим наявна потреба в закріпленні на державно-правовому рівні примусових засобів.

Державно-правовий примус є методом впливу держави на особу та суспільство для забезпечення належної реалі-

зації норм права, який здійснюється через правозастосовну діяльність незалежно від волі та бажання юридично зобов'язаних суб'єктів [1, с. 29].

Як відносно відокремлене самостійне правове явище державно-правовий примус має державно-правовий характер; є методом здійснення державної влади і засобом правового впливу на суспільні відносини; є методом правового регулювання, що застосовується не лише у зв'язку з неправомірною поведінкою, а й для попередження, запобігання порушенням вимог норм права, для відновлення порушених прав і свобод; застосовується з метою захисту прав і законних інтересів особи, суспільства, держави в чітко визначених законодавством випадках (за наявності відповідної фактичної підстави), тільки в таких формі, порядку й умовах, які передбачені чинною системою нормативно-правових приписів держави; реалізується через правозастосовну діяльність держави [1, с. 29].

Стан дослідження. Державно-правовий примус є багатоаспектним правовим явищем і його сутність неоднора-

зово була в центрі уваги В.Б. Авер'янова, С.С. Алексеева, Ю.П. Битяка, М.В. Вітрука, М.І. Коркунова, А.Т. Комзюка, С.В. Медведевої, О.С. Попкової, С.В. Сergyоїної та ін. Проте і дотепер в юридичній науковій літературі немає єдності в поглядах учених стосовно критеріїв класифікації та основних видів даного правового явища.

Мета та завдання статті. Автор поставив за мету удосконалити погляди щодо одиниці класифікації державно-правового примусу, виокремити та проаналізувати основні види даного правового явища, запропонувати власну його класифікацію.

Виклад основного матеріалу. Аналіз юридичної наукової літератури свідчить про відсутність єдності в поглядах учених-правознавців стосовно одиниці класифікації державно-правового примусу. Одні вчені виокремлюють форми державно-правового примусу, інші – види даного правового явища. Є думка, згідно з якою державно-правовий примус поділяють на групи заходів.

Наприклад, М.І. Козюбра залежно від спеціальної мети поділяє державно-правовий примус на форми: юридичну відповідальність, припинення, примусове припинення (забезпечення) і безпосереднє здійснення права [2, с. 103–104].

Б.Т. Базилев пропонує розрізнити *правові форми фізичного примусу* (правові відносини) і *правові форми психічного примусу* (нормативно-правовий акт, акт застосування правових норм) [3, с. 176–195]. Правові форми здійснення фізичного державного примусу Б.Т. Базилев розуміє як конкретні правові відносини, у межах яких державні органи та їх посадові особи застосовують передбачені норми права заходи примусового впливу до суб'єктів права з метою виконання конкретних, покладених на них функцій держави [3, с. 186]. Залежно від мети застосування примусових заходів впливу автор виокремлює такі правові форми державного примусу: юридична відповідальність, поновлення порушеного права, процесуальне забезпечення матеріальних відносин, адміністративне попередження правопорушень, адміністративне припинення правопорушень, надзвичайна адміністративна охорона [3, с. 187].

В.В. Сergyоїна вважає, що до числа *правових форм* державного примусу відносять: по-перше, примусові заходи (попередження, або превенція, припинення, поновлення, або міри захисту); по-друге, юридична відповідальність [4, с. 83].

О.С. Попкова до числа правових форм державного примусу відносить такі групи заходів: заходи юридичної відповідальності, заходи захисту суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків, превентивні заходи. Водночас автор правову форму державного примусу розуміє як відносно самостійну групу примусових заходів, які мають спільну мету, фактичну та юридичну підстави застосування, що обумовлюють спосіб примусового впливу, а також характерні для цієї групи заходів види правових наслідків (їх наявність чи відсутність) [5, с. 42–43].

Т.О. Коломоєць пропонує поділяти *державно-правовий примус на види за такими критеріями:*

- залежно від терміну дії – на постійно діючий та тимчасовий;
- за суб'єктом, щодо якого здійснюється застосування, – примус, що застосовується щодо фізичних осіб; такий, що застосовується до юридичних осіб; змішаний;
- за метою застосування – попереджувальний, припиняючий, карально-виховний;
- за підсумковим оформленням – такий, що потребує відповідного документального оформлення; такий, що не потребує оформлення;
- залежно від підстав застосування – такий, що застосовується як реакція на протиправне діяння; примус, не пов'язаний із протиправним діянням;

- за характером відносин між особою застосування примусу й особою, щодо якої застосування відбувається, – такий, що передбачає службову підлеглість; такий, що не передбачає підлеглості;

- за потребою здійснення процесуальних дій щодо застосування – такий, що потребує здійснення певних процесуальних дій; і примус, який не потребує відповідних дій;

- за наявністю матеріальних витрат, пов'язаних із застосуванням, – економний, матеріально затратний (ресурсозатратний);

- за юридичним критерієм – легітимний і нелегітимний, правовий і неправовий (насилство);

- залежно від правової сфери фіксації – примус у публічно-правовій і приватноправовій сферах [6, с. 92–93].

На думку Д.М. Бахраха, за характером впливу варто розрізнити державний примус позаекономічний і економічний (майновий). У свою чергу, за об'єктом впливу – психічний, матеріальний, фізичний, організаційний примуси [7, с. 197].

Е.А. Сатіна пропонує виокремлювати такі види державного примусу: 1) за характером – фізичний, психічний, ідеологічний, майновий, організаційний; 2) за способом забезпечення правопорядку і залежно від функціонального значення заходів (той, що здійснюється примусовими заходами, заходами припинення, поновлюючими заходами, забезпечувальними заходами, юридичною відповідальністю); 3) за суб'єктом застосування (той, що застосовується судовими органами; такий, який застосовується несудовими органами); 4) залежно від предметної підстави державно-владного впливу (державно-правовий, цивільно-правовий, кримінально-правовий, адміністративно-правовий тощо); 5) за правовим значенням впливу (той, що надає підсумкову оцінку; той, що не містить підсумкової оцінки); 6) залежно від фактичних підстав (той, що застосовується у зв'язку із правопорушенням; той, що застосовується у зв'язку із правовими аномаліями) [8, с. 75–76].

У контексті аналізу вищезазначених поглядів щодо класифікації державно-правового примусу вважаємо за доцільне зауважити, що всі вони так чи інакше є справедливими й такими, що збагачують наші знання про дане правове явище, характеризують його сутність із різних боків.

Проте, на нашу думку, зазначені позиції потребують удосконалення, узгодження їх в єдину систему.

Зміст етимологічного значення слів «форма», «вид», «заходи» дає підстави стверджувати, що вид є «підрозділом в семантиці, різновидом, типом» [9, с. 77]; форма являє собою «вид, тип, засіб, структуру, зовнішнє вираження чого-небудь, яке обумовлене змістом» [9, с. 842]; захід є «засобом для здійснення чого-небудь» [9, с. 337].

З огляду на зазначене, вважаємо за доцільне підкреслити, що терміни «вид державно-правового примусу» і «форма державно-правового примусу» є близькими за значеннями, у зв'язку із чим в юридичній літературі деякі вчені-правознавці не шукають різниці між ними. Термін «заходи державно-правового примусу» є відносно самостійною за етимологічним значенням дефініцією, яка за змістом не є близькою до понять «форма державно-правового примусу», «вид державно-правового примусу».

Зв'язок між термінами «форма державно-правового примусу», «вид державно-правового примусу» та «заходи державно-правового примусу» має характер родово-видового. Будь-яка форма (вид) державно-правового примусу в структурному плані складається з певних заходів державно-правового примусу.

Наприклад, такий вид (форма) державно-правового примусу, як адміністративно-правовий примус здійснюється через систему таких заходів: адміністративно-запобіжні заходи, заходи адміністративного припинення, заходи адміністративного стягнення [10, с. 56–57].

Види (форми) державно-правового примусу, які застосовуються компетентними органами державної влади з метою забезпечення законності, правопорядку та дисципліни в державі та суспільстві, є різноманітними. Проте всю їх сукупність можна згрупувати за тим чи іншим показником (критерієм) і репрезентувати у вигляді певної класифікованої системи.

Так, наприклад, за формою здійснення, на нашу думку, види державно-правового примусу поділяються на: 1) *правові форми* здійснення державно-правового примусу; 2) *організаційні форми* здійснення державно-правового примусу.

Для правових форм здійснення державно-правового примусу характерні: по-перше, загальна мета – охорона правопорядку, гарантування суспільної безпеки, захист прав і свобод людини і громадянина; по-друге, підстави для застосування (являють собою сукупність заходів, юридично значущих дій і операцій, що виконуються відповідними державними органами в межах їхньої компетенції та нормативно-правових приписів чинного законодавства); по-третє, юридичні наслідки (на відміну від організаційних форм здійснення державно-правового примусу, правові форми його здійснення зазвичай спричиняють юридичні наслідки) [5, с. 42].

До правових форм здійснення державно-правового примусу, на наш погляд, варто віднести: 1) заходи покарання (стягнення, відповідальності); 2) заходи припинення; 3) заходи поновлення; 4) заходи попереджувального впливу (превентивні заходи).

Що стосується *організаційних (неправових) форм* здійснення державно-правового примусу, то в загальному вигляді вони являють собою групу відносно самостійних заходів, які полягають у виконанні фактичних дій, спрямованих на забезпечення юридично значущих дій (заходів державно-правового примусу), виконуваних у межах правових форм здійснення державно-правового примусу, що не спричиняють юридичні наслідки.

Інакше кажучи, організаційні (неправові) форми здійснення державно-правового примусу покликані забезпечити реалізацію правових форм даного правового явища.

Залежно від ступеня участі держави й особи в правовідносинах (за сферою врегулювання суспільних відносин) можна розрізнити державно-правовий примус, який застосовується у сфері публічного права, у сфері приватного права.

У сфері дії публічного права зміст примусу є дещо вужчим, ніж у приватному праві [6, с. 94]. Такий стан речей пов'язаний з особливостями даних підсистем системи права.

Особливості «приватних» засобів примусу полягають в тому, що вони застосовуються в результаті домовленості між особами, внаслідок дії звичаїв, норм моралі, релігійних норм тощо [11, с. 71]. Тобто до системи «приватних» засобів примусу входять, з одного боку, засоби примусу, передбачені на законодавчому рівні, а також засоби примусу, передбачені домовленістю осіб приватно-правових відносин.

Що стосується державно-правових засобів сфери публічного права, то соціальне призначення публічно-правового примусу, виражене в санкціях правових норм, хоча і не тільки, полягає в ліквідації аномалій, пов'язаних із поведінкою людини і не пов'язаних із такою. Засоби державно-правового примусу у сфері публічного права здійснюються в межах правоохоронних відносин і є реакцією держави на неправомірну поведінку чи надзвичайні обставини, хоча можуть мати місце і щодо правомірної поведінки з метою превенції протиправної [6, с. 94–95]. Отже, система засобів державно-правового примусу у сфері публічного права чітко визначена на законодавчому рівні, і, на відміну

від засобів примусу приватної сфери суспільних відносин, не може бути розширена за домовленості суб'єктів відповідних правових відносин.

За юридичним критерієм, на нашу думку, серед видів (форм) державно-правового примусу є *легітимний та нелегітимний і правовий та неправовий примус (насильство)*.

Звернімо окремо увагу на те, що зазначені правові категорії («легітимний примус», «нелегітимний примус», «правовий примус», «неправовий примус») є відносно самостійними і ставити знак рівності між ними, на наш погляд, не можна.

У галузі приватного права поняття правового примусу є набагато ширшим і охоплює як державний (легітимний), так і недержавний (але правовий) примус. У галузі публічного права поняття правового і легітимного примусу збігаються, а це означає, що державний примус обов'язково є легітимним, а крім того, має бути (в ідеальному варіанті) правовим. Хоча остання вимога виконується не завжди, але кожна держава, яка претендує на визначення її як «правової», повинна прагнути дотримуватися цього принципу [11, с. 72].

Така ситуація у сфері приватного права, на наш погляд, тісно пов'язана з особливостями ієрархічної структури системи законодавства. Одним із рівнів ієрархічної, субординаційної (вертикальної) системи законодавства є цивільно-правові договори, які укладаються у сфері приватних відносин із метою їх врегулювання. Виходячи із соціальної природи та сутності примусу у приватній сфері суспільних відносин, сторони конкретного цивільно-правового договору можуть у його змісті закріпити відповідні заходи примусу, які будуть діяти в межах зазначеного виду відносин. Тобто суб'єкти конкретних правовідносин, закріплюючи на підзаконному нормативно-правовому рівні (цивільно-правовий договір) відповідні засоби примусу, надають їм статусу правових. Хоча на державному рівні дані засоби примусу і не є легітимними.

У сфері публічних відносин державно-правовий примус може бути не правовим, і нелегітимним. Наприклад, зловживання державними органами, посадовими особами своїми повноваженнями, або ухвалення нормативно-правового акта, зміст якого суперечить основним принципам охорони та захисту прав людини, принципам права.

Залежно від заходів безпосереднього здійснення державно-правового примусу: на державно-правовий примус, який здійснюється заходами попереджувального впливу (превентивними заходами); заходами припинення; заходами поновлення; заходами покарання (стягнення, відповідальності).

У даному контексті вважаємо за доцільне надати змістовну характеристику кожному з виокремлених видів державно-правового примусу, звертаючи особливу увагу на сутнісну різницю між заходами, якими вони здійснюються.

Заходи попереджувального впливу – це врегульовані нормами права певні владні дії спеціально уповноважених державних органів, які застосовуються за умови відсутності протиправної поведінки з метою попередження можливих правопорушень та інших обставин, що погрожують державі та суспільству [12, с. 288].

Основною специфічною рисою державно-правового примусу, який здійснюється *заходами попереджувального впливу (превентивними заходами)*, є те, що він може застосовуватися до всіх без винятку суб'єктів права. Тобто заходи попереджувального впливу застосовуються як до осіб, що скоїли правопорушення, так і до осіб, які діють правомірно. Наприклад, перевірка документів як превентивний захід проводиться щодо всіх категорій осіб, не залежно від факту наявності інформації про вид їхньої юридично значущої поведінки.

На відміну від державного примусу, який здійснюється заходами попереджувального впливу, *державний примус, що здійснюється заходами припинення*, спрямований на припинення протиправних діянь (дій або бездіяльності) суб'єктів права.

Особливостями заходів державного припинення є те, що вони: по-перше, спрямовані на припинення протиправної поведінки; по-друге, здійснюються лише в період скоєння правопорушення (заходи, які застосовуються після скоєння правопорушення, не можуть досягти мети припинення і за своїм характером є забезпечувальними, процесуальними заходами [13, с. 13]); по-третє, заходи припинення застосовуються незалежно від встановлення факту наявності вини суб'єкта протиправної поведінки; по-четверте, заходи припинення застосовуються на підставі чинного законодавства, тобто міра, спосіб, порядок застосування заходів припинення врегульовані чинною національною системою правових норм.

Заходи поновлення – це відносно самостійний вид заходів державно-правового примусу, який має на меті компенсацію заподіяної правопорушенням шкоди, поновлення порушеного правового становища суб'єкта права, мінімізацію негативних наслідків від невиконання покладених на суб'єкта права обов'язків [12, с. 290].

З огляду на зазначене, маємо підстави зауважити, що специфічними рисами заходів поновлення є те, що вони: застосовуються з метою відшкодування заподіяних протиправною поведінкою збитків і поновлення порушеного права постраждалої сторони (тобто спрямовані на усунення наслідків правопорушення); застосовуються щодо суб'єктів права, які добровільно не виконують обов'язки, які покладені на них системою чинного законодавства; врегульовані нормами права.

Державно-правовий примус, який здійснюється заходами поновлення, широко використовується в галузях адміністративного права, трудового права, конституційного права, цивільного права тощо.

Наприклад, у цивільному праві за допомогою заходів поновлення одна сторона примусово зобов'язується виконати обов'язки, покладені на неї відповідною нормою права, що, своєю чергою, забезпечує реалізацію суб'єктивного права іншої сторони. Окремо варто зауважити, що в цивільному праві в разі невідповідності суб'єкта права, який вчинив протиправне діяння, заходи поновлення можуть покладатися на інших, визначених законом осіб. Наприклад, якщо особа, що не досягла 16 років, розбила вітрину магазину у вихідний день, державно-примусові заходи поновлення відповідними органами державної влади будуть покладені на батьків неповнолітньої особи.

У конституційному праві прикладом заходів поновлення є визнання виборів недійсними у зв'язку з порушенням норм виборчого права, скасування Конституційним Судом дії нормативно-правового акта в разі визнання його неконституційності.

Заходи покарання (стягнення, відповідальності), на відміну від всіх вищезазначених заходів державно-правового примусу, застосовуються зазвичай за умови наявності складу правопорушення в протиправних діях чи бездіяльності суб'єкта права. У результаті застосування конкретного виду покарання держава, з одного боку, виражає свій осуд щодо протиправної поведінки винної особи, а з іншого – має на меті не лише покарати винну особу, а й здійснити заходи виховного впливу як щодо неї, так і стосовно суспільства.

Отже, заходи покарання, відповідальності можуть застосовуватися лише до винної особи, яка вчинила протиправне діяння, що на рівні чинного законодавства характеризується як правопорушення (злочин, проступок). Вод-

ночас заходи покарання, відповідальності здійснюються (у загальному вигляді) з метою покарання винної особи та попередження скоєння інших правопорушень як винною особою, так і суспільством загалом.

Залежно від способу впливу на правосвідомість і вид юридично значущої поведінки особи та суспільства (або за змістом) варто розрізняти психічний та фізичний державно-правовий примус.

Фізичний примус являє собою найбільш жорстку форму державно-правового примусу. Він обмежує свободу дій або ж цілком позбавляє людей свободи, спричиняє моральні або фізичні страждання [14, с. 170]. Фізичний примус звернений до фізичного (особистого, матеріального) боку існування суб'єкта права, він завжди має індивідуальний характер, тобто стосується фізичного життя конкретного суб'єкта права.

Фізичний державно-правовий примус здійснюється у формі фізичного впливу на суспільне становище особи (наприклад, позбавлення волі), її майно (наприклад, конфіскація), грошові кошти (наприклад, відшкодування завданих збитків). Впливаючи на дані об'єкти фізичного буття суб'єкта права, можна вплинути на правову свідомість особи. Тобто сформувані мотиви на відповідний вид необхідної суспільству та державі юридично значущої поведінки в конкретного суб'єкта права.

Психічний державно-правовий примус спрямований на психічний бік життя. Об'єктом психічного державно-правового примусу є психіка як окремої людини (індивіда), так і суспільства загалом.

Психіка людини (суспільства) має складну структуру, складається з раціональної, емоційної та вольової сфери. У межах здійснення психічного примусу держава правовими засобами впливає на розум, почуття, волю людини (суспільства), формулюючи в її (його) свідомості необхідні правові настанови на правомірну юридично значущу поведінку. Водночас особа виконує вимоги норм права в межах застосування психічного примусу зазвичай через страх перед настанням несприятливих наслідків, передбачених системою правових норм.

Залежно від предмета правового регулювання державно-правовий примус можна поділити на: державно-правовий примус конституційного права, державно-правовий примус адміністративного права, державно-правовий примус цивільного права, державно-правовий примус кримінального права тощо.

Зауважимо, що специфіка зазначених видів державно-правового примусу буде обумовлена особливостями відповідних галузей права, системою норм права, що врегульовують суспільні відносини в їхніх межах.

Висновки. Отже, сукупність видів (форм) державно-правового примусу може бути репрезентована у вигляді такої класифікованої системи:

1. За формою здійснення: 1) правові форми здійснення державно-правового примусу (заходи покарання (стягнення, відповідальності); заходи припинення; заходи поновлення; заходи попереджувального впливу (превентивні заходи)); 2) організаційні форми здійснення державно-правового примусу.

2. Залежно від ступеня участі держави й особи в правовідносинах (за сферою врегулювання суспільних відносин): державно-правовий примус, який застосовується у сфері публічного права; державно-правовий примус, який застосовується у сфері приватного права.

3. За юридичним критерієм: легітимний та нелегітимний і правовий та неправовий примус (насильство).

4. Залежно від заходів безпосереднього здійснення державно-правового примусу: державно-правовий примус, який здійснюється заходами попереджувального впливу (превентивними

заходами); заходами припинення; заходами поновлення; заходами покарання (стягнення, відповідальності).

5. Залежно від способу впливу на правосвідомість і вид юридично значущої поведінки особи і суспільства: психічний, фізичний державно-правовий примус.

6. Залежно від предмета правового регулювання: державно-правовий примус конституційного права, державно-правовий примус адміністративного права, державно-правовий примус цивільного права, державно-правовий примус кримінального права тощо.

Список використаної літератури:

1. Каленіченко Л.І. Поняття та ознаки державно-правового примусу. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2017. № 3(78). С. 21–30.

2. Козюбра Н.И. Убеждение и принуждение в советском праве на современном этапе коммунистического строительства: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Свердловск, 1986. 167 с.

3. Базылев Б.Т. Государственное принуждение и правовые формы его осуществления в советском обществе: дисс. ... канд. юрид. наук. Киев, 1968. 225 с.

4. Серегина В.В. Государственное принуждение по советскому праву. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1991. 120 с.

5. Попкова Е.С. Юридическая ответственность и ее соотношение с иными формами государственного принуждения: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2001. 185 с.

6. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: дис. ... д. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 455 с.

7. Бахрах Д.Н. Административная ответственность. М.: Юриспруденция, 1999. 110 с.

8. Сатина Э.А. Понятие и виды государственного принуждения. Вестник ТГУ. Выпуск 2 (30). 2003. С. 72–76.

9. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Издание 7-е, стереотипное. М.: Советская энциклопедия, 1968. 900 с.

10. Комзюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис. ... д. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 408 с.

11. Шевчук О.М. Засоби державного примусу у правовій системі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2003. 187 с.

12. Цыганкова Е.А. Классификация мер государственного принуждения по целевой направленности. Общество и право. 2009. № 4 (26). С. 287–292.

13. Кисин В.Р. Меры административно-процессуального принуждения, применяемые милицией: учебное пособие. М.: Изд-во МВШМ МВД СССР, 1987. 59 с.

14. Тихомиров Ю.А. Публичное право: учебник. М.: Издательство БЕК, 1995. 496 с.

ДОВІДКАПРОАВТОРА

Каленіченко Лідія Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kaleniuchenko Lidiia Ivanivna – Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theory and History of State and Law of the Faculty № 1 of Kharkov National University of Internal Affairs

Kalenichenkolida@gmail.com